

A Szaktárgyi kritériumvizsga tételsora
Magyar nyelv és irodalom tanára szak (RTAK)

Magyar nyelvészet

1. A kommunikáció folyamata

(a kommunikáció fogalma és modelljei; a kommunikációs folyamat tényezői; a kommunikáció típusai)

Ajánlott irodalom:

Fercsik Erzsébet – Raátz Judit 2003. Kommunikáció szóban és írásban. Krónika Nova Kiadó, Budapest.

Terestyéni Tamás 2006. Kommunikációelmélet. A testbeszédtől az internetig. AKTI-Typotex, Budapest.

2. A meggyőzés retorikai eszközei

(a meggyőzés forrásai: a beszélő, a beszéd, a hallgatóság; a beszéd retorikai szerkezete; az érvelés módszerei; az érvek típusai; a nem nyelvi jelek szerepe a meggyőzésben; kapcsolat a hallgatókkal)

Ajánlott irodalom:

Adamik Tamás – A. Jászó Anna – Aczél Petra 2004. Retorika. Osiris Kiadó, Budapest. (A témakörnek megfelelő fejezetek.)

Antalné Szabó Ágnes 2003. A meggyőzés forrásai. In: Róka Jolán szerk.: Szónoklatok nagykönyve iskolaigazgatóknak. Raabe Kiadó, Budapest. 1–26.

Raátz Judit 2003. A nem nyelvi jelek szerepe az előadásban. In: Róka Jolán szerk.: Szónoklatok nagykönyve iskolaigazgatóknak. Raabe Kiadó, Budapest. 1–24.

3. A nyelv társadalmi beágyazottsága

(nyelvváltozatok, nyelvi változatosság; nyelvi változók és kapcsolatuk a társadalmi nemmel, az életkorral és a szociokulturális háttérrel; nyelvi szocializáció; két- és többnyelvűség; nyelvi tervezés; magyarországi nyelvi kisebbségek; a külső régiók magyar nyelvhasználata)

Ajánlott irodalom:

Kiefer Ferenc (főszerk.) 2006. *Magyar nyelv*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 20-21. fejezet.

https://mersz.hu/hivatkozas/magyarnyelv_31/#magyarnyelv_31

Kiss Jenő 1995. *Társadalom és nyelvhasználat*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

Péntek János 2017. A külső régiók. In: Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.), *A magyar nyelv jelene és jövője*. Gondolat Kiadó, Budapest. 179–198.

http://real.mtak.hu/74985/1/Tolcsvai_Magyarnyelv_javitott_nyomdanak.pdf

Réger Zita 2002. *Utak a nyelvhez*. Második kiadás. Soros Alapítvány és MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest. I. fejezet. http://real.mtak.hu/161497/1/utak_reger.pdf

4. A nyelv térbeli változatai és változásuk

(a nyelvjárások fogalma, osztályozása; nyelvjárási jelenségek; nyelvjárási régiók és csoportok, nyelvjárásszigetek; a regionális köznyelviség; nyelvföldrajz, nyelvatlaszok; a nyelvjárások változásának és visszaszorulásának strukturális és funkcionális jellege, okai)

Ajánlott irodalom:

Hegedűs Attila 2005. A változó nyelvjárás. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Piliscsaba. 7–24.

Kiss Jenő szerk. 2001. Magyar dialektológia. Osiris Kiadó, Budapest. 31–81, 111–130, 175–266.
<https://www.szaktars.hu/osiris/view/kiss-jeno-szerk-magyar-dialektologia-osiris-tankonyvek-2001>

Kiss Jenő 2017. A nyelvjárások. In: Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.) 2017. *A magyar nyelv jelene és jövője*. Gondolat Kiadó, Budapest. 199–221.

http://real.mtak.hu/74985/1/Tolcsvai_Magyar nyelv_javitott_nyomdanak.pdf

5. A magyar nyelvtörténet alapkérdései

(a nyelvtörténet fogalma; a nyelvi változások mozgatórugói; a magyar nyelvtörténet korszakai, forrásai; korai nyelvemlékeink jellege, típusai; a magyar nyelvű írásbeliség kialakulása; változástípusok példái a különböző nyelvi szinteken; az írott és a beszélt sztenderd az irodalmi nyelv formálódása a közép- és újmagyar korban)

Ajánlott irodalom:

Benkő Loránd 1988. A történeti nyelvtudomány alapjai. Tankönyvkiadó, Budapest. 119–182.

Kiss Jenő 2003. Bevezetés. A nyelvi változás. In: Kiss Jenő – Pusztai Ferenc szerk., *Magyar nyelvtörténet*. Osiris Kiadó, Budapest. 13–66.

<https://www.szaktars.hu/osiris/view/kiss-jeno-pusztai-ferenc-szerk-magyar-nyelvtortenet-osiris-tankonyvek-2003/?pg=1&layout=s>

Kiss Jenő – Pusztai Ferenc szerk. 2018. *A magyar nyelvtörténet kézikönyve*. Tinta Kiadó, Budapest. (A tételnek megfelelő fejezetek.) https://www.tinta.hu/A-magyar-nyelvtortenet-kezkonyve#page_artdet_tabs

Kiefer Ferenc főszerk. 2006. *Magyar nyelv*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 315–480.

https://mersz.hu/dokumentum/magyarnyelv__1/

6. Szavak és szerkezetek a mondatban

(szófajok, mondatbeli viszonyok, mondat típusok)

Ajánlott irodalom:

Keszler Borbála szerk. 2006. *Magyar grammatika*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. (A tételnek megfelelő fejezetek.)

Imrényi András 2015. Önhasonlóság a magyar elemi mondatban. *Magyar Nyelvőr* 139 (3): 309–321.

7. A jelentés fogalmának értelmezései

(a formális, strukturális, kognitív szemantika alapelvei, ezek meghatározása és összehasonlítása; a moduláris és a holista nyelvfelfogás; jelentés és megismerés)

Ajánlott irodalom:

Kiefer Ferenc 2000. *Jelentélmélet*. Corvina Kiadó, Budapest. (A szemantikai elméletek című fejezet)

Tolcsvai Nagy Gábor 2010. *Kognitív szemantika*. Konstantin Filozófus Egyetem, Közép- európai Tanulmányok Kara, Nyitra. 9–48.

8. A szöveg megközelítései

(a szöveg fogalma, kutatása, a szöveggösszetartó erő, szövegtípusok, szövegelemzés)

Ajánlott irodalom:

Tolcsvai Nagy Gábor 2001. A magyar nyelv szövegtana. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
Tolcsvai Nagy Gábor: A szövegtipológia megalapozása a kognitív nyelvészetben. In: Tolcsvai Nagy G. (szerk.): Szöveg és típus. Tinta. 2006. 64–90.

Magyar irodalom

- Az egyes tételek felkínálják a választás lehetőségét. A záróvizsgán a hallgató megjelöli választásait és a bizottság dönti el, hogy ezek közül pontosan mit kell ismertetnie a hallgatónak. A bizottság dönthet úgy, hogy csak az egyikre kíváncsi, de többet is megjelölhet, szűkítheti a témákat, kijelölhet a választáson belüli résztémákat.
- A felelet során a bizottság rákérdezhet a téma általánosabb irodalomtörténeti kontextusára.
- A záróvizsga alapját az egyetemi irodalomelméleti és -történeti törzsképzési tárgyak anyaga képezi.

1. Irodalomelmélet

Két irányzat választandó az alábbiak közül: az orosz formalizmus, az Új Kritika, a strukturalizmus, a recepcióesztétika, a dekonstrukció és a kortárs kritikai kultúratudomány

- A felelet során az irányzat irodalomértelmező gyakorlatainak bemutatását kell előtérbe helyezni.

Áttekintő szakirodalom:

- *A modern irodalomtudomány kialakulása*, szerk. Bókay Antal – Vilcsek Béla, Osiris, Budapest, 1998.
- *A posztmodern irodalomtudomány kialakulása*, szerk. Bókay Antal – Vilcsek Béla – Szamosi Gertrúd – Sári László, Osiris, Budapest, 2002.
- *Bevezetés a modern irodalomelméletbe*, szerk. Ann Jefferson – David Robey, ford. Babarczy Eszter – Beck András, Osiris, Budapest, 1999.
- Terry Eagleton, *A fenomenológiától a pszichoanalízisig*, ford. Szili József, Helikon, Budapest, 2000.

2. A világirodalom története 1900-ig

Egy lírai életmű reprezentatív versei, **egy** egészében olvasott (verses vagy prózai) nagyepikai mű és **egy** egészében olvasott dráma választandó a tétel által lefedett időszak nem magyar nyelvű irodalmából.

- Legalább egy választásnak az ókori irodalmak, legalább egynek pedig a középkortól az 1900-ig tartó időszak köréből kell kikerülnie.
- Csak olyan szerző műve (névtelen szerző esetében mű) választható, amely a tételhez tartozó előadások beugróolvasmány-listájában szerepel (de az ott szereplő szerzőknek más műve is választható).
- A választott műveket – azok ismeretén túl – el kell tudni helyezni a szerző életművében és a maguk korában.

Áttekintő jellegű szakirodalom:

- *Világirodalom*, szerk. Pál József, Akadémiai, Budapest, 2007.

- Erika Fischer-Lichte, *A dráma története*, ford. Kiss Gabriella, Jelenkor, Pécs, 2001.
- Gintli Tibor – Schein Gábor, *Az irodalom rövid története: A kezdetektől a romantikáig*, Jelenkor, Pécs, 2003.
- Németh György – Ritoók Zsigmond – Sarkady János – Szilágyi János György, *Görög művelődéstörténet*, Osiris, Budapest, 2006 (a Ritoók Zsigmond által írt görög irodalomtörténeti fejezetek).
- Adamik Tamás, *Római irodalom a kezdetektől a nyugatrómai birodalom bukásáig*, Kalligram, Pozsony, 2009.
- *Az angol irodalom története 1–4.*, főszerk. Kállay Géza – Bényei Tamás, Kijárat, Budapest, 2020–2021.
- Györffy Miklós, *A német irodalom rövid története*, Corvina, Budapest, 1995.
- *A francia irodalom története*, szerk. Maar Judit, Eötvös, Budapest, 2011.

3. Magyar irodalom a 16. század végéig

Egy téma választandó az alábbiak közül: Magyar szentek legendái; Középkori magyar krónikák; Első magyar nyelvű irodalmi emlékeink (*Halotti beszéd és könyörgés, Ómagyar Mária-siralom, Königsbergi töredék*); Középkori végi magyar nyelvű kolostori irodalom; A magyar világi líra kezdetei (*Szabács viadala, virágénekek*).

Egy szerző munkássága választandó az alábbiak közül: Janus Pannonius, Tinódi Sebestyén, Bornemisza Péter, Gergei Albert és a széphistóriák, Balassi Bálint.

Ajánlott irodalom:

- *Magyar irodalom*, főszerk. Gintli Tibor, Akadémiai, Budapest, 2010.

4. Műfajok, alkotók művek a 17–18. századi magyarországi irodalomban

Két szerző munkássága választandó az alábbiak közül: Rimay János, Zrínyi Miklós, Gyöngyösi István, Mikes Kelemen, Faludi Ferenc.

Ajánlott irodalom:

- *Magyar irodalom*, főszerk. Gintli Tibor, Akadémiai, Budapest, 2010.

5. Magyar irodalom kb. 1750-től kb. 1860-ig

Két lírai életmű reprezentatív versei, **három** egészében olvasott (verses vagy prózai) nagyepikai mű és **egy** egészében olvasott dráma választandó a tétel által lefedett időszak magyar nyelvű irodalmából.

- Választható lírai életművek: Csokonai Vitéz Mihály, Fazekas Mihály, Berzsenyi Dániel, Kisfaludy Sándor, Kölcsey Ferenc, Vörösmarty Mihály, Petőfi Sándor, Arany János (az 1860-as évekig)
- Választható nagyepikai művek: Csokonai Vitéz Mihály: *Dorottya, vagyis a' dámák' diadalma a' fárságon*; Fazekas Mihály: *Lúdas Matyi*; Bessenyei György: *Tariménes útazása*; Fanni' hagyományai; Kazinczy Ferenc: *Bácsmegyének össze-szedett levelei*, Vörösmarty Mihály: *Zalán' futása*; Petőfi Sándor: *János vitéz*; Arany János: *Toldi*; Jósika Miklós: *Abafi*; Eötvös József: *Magyarország 1514-ben*; Petőfi Sándor: *A hóhér kötele*
- Választható drámák: Vörösmarty Mihály: *Csongor és Tünde*; Katona József: *Bánk bán*; Kisfaludy Károly: *Stibor vajda*; Teleki László: *Kegyenc*

Ajánlott irodalom:

- *Magyar irodalom*, főszerk. Gintli Tibor, Akadémiai, Budapest, 2010.

6. A 19. század második fele és a századforduló magyar irodalma

Egy lírai életmű reprezentatív versei, **egy** egészében olvasott (verses vagy prózai) nagyepikai mű, **egy** egészében olvasott kisépikai mű és **egy** egészében olvasott dráma választandó a tétel által lefedett időszak magyar nyelvű irodalmából.

- Választható lírai életművek: Arany János (*Ősziakék*); Vajda János
- Választható nagyepikai művek: Arany János: *Buda halála*; Arany László: *A délibábok bőse*; Kemény Zsigmond: *A rajongók*; Jókai Mór: *Egy magyar nábob*; Mikszáth Kálmán: *Szent Péter esernyője*
- Választható kisépikai művek: Mikszáth Kálmán: *A jó palócok*; Tömörkény István: *Megöltek egy legényt*; Petelei István: *Árva Lotti*; Ambrus Zoltán: *A gyanú*; Gozsdu Elek: *Mea culpa*
- Választható drámák: Madách Imre: *Az ember tragédiája*; Tóth Ede: *A falu rossza*; Abonyi Lajos: *A betyár kendője*; Herczeg Ferenc: *Bizánc*

Ajánlott irodalom:

- *Magyar irodalom*, főszerk. Gintli Tibor, Akadémiai, Budapest, 2010.

7. Magyar irodalom 1900-tól az 1960-as évekig

Két szerzői életmű szabadon választandó az alábbiak közül: Ady Endre, Babits Mihály, Kosztolányi Dezső, Krúdy Gyula, Móricz Zsigmond, Molnár Ferenc, Kaffka Margit, Füst Milán, Kassák Lajos.

Két szerzői életmű szabadon választandó az alábbiak közül: Déry Tibor, Szabó Lőrinc, Márai Sándor, Illyés Gyula, József Attila, Radnóti Miklós, Weöres Sándor, Ottlik Géza, Örkény István, Mándy Iván, Mészöly Miklós, Pilinszky János, Nemes Nagy Ágnes.

- A feleletében az életmű poétikai sajátosságaira koncentráljon!

Ajánlott irodalom:

- *Magyar irodalom*, főszerk. Gintli Tibor, Akadémiai, Budapest, 2010.

8. Magyar irodalom a nyolcvanas évektől napjainkig

Három szerzői életmű szabadon választandó az alábbiak közül: Kertész Imre, Bodor Ádám, Székely Magda, Takács Zsuzsa, Tandori Dezső, Tolnai Ottó, Nádas Péter, Petri György, Oravecz Imre, Esterházy Péter, Rakovszky Zsuzsa, Krasznahorkai László.

- A feleletében az életmű poétikai sajátosságaira koncentráljon!

Ajánlott irodalom:

- *Magyar irodalom*, főszerk. Gintli Tibor, Akadémiai, Budapest, 2010.